

KANEPI HARIDUSELU LÄTTED

Esimesed andmed Kanepi köstrikoolist pärinevad 1680. aastast. Esmamainitud köstrikooli hoone hävis Erastvere lahingu ajal 30. detsembril 1701 Põhjasõjas. 1731. aastal panid kohalikud talupojad ise köstrina ametisse kohaliku talupoja Jaan Raudsepa, kes juba 30 aastat olevat lapsi õpetanud.

Kanepi koolielu elavnes 18. sajandi teisel poolel. Köstritena töötasid siin kaks Ignatiuse nimelist meest: Carl Ignatius (1752–1760) ja Mart Ignatius (1760–1779).

1767/68. õppeaastal oli Kanepi kihelkonnas köstrikool 14 õpilase ja 13 küla- või mõisakooli 266 õpilasega. 1777. aastal oskas Kanepi koguduse 6519 *hingest* lugeda 2148. Väidetavalt oli igas talus vähemalt üks lugeda oskaja.

Vaade Kanepile – tuntud pildike esimese eestikeelse nädalalehe Tarto maa rahwa Näddali-lehe päises

JOHANN PHILIPP VON ROTH AJASTU

KANEPI HARIDUSLOOS

Oluline murrang Kanepi kihelkonna koolielus on seotud kirikuõpetaja ja hilisema Tartu-Võrumaa praosti Johann Philipp von Rothi (1754–1818) asumisega Kanepi kirikuõpetajaks 1780. aastal.

Kanepi kihelkonnakooli asutamine 1804. aastal praost Rothi poolt oli pöördepunktiks siinse talurahva haridusteel. Selle kihelkonnakooli õppekava erines varasematest köstrikoolide omast ulatuse ja sügavuse poolest ning see sai eeskujuks Liivimaale kihelkonnakoolide rajamisel ja nende õppekavade koostamisel.

Kooliaeg oli ette nähtud põllutööde lõpust sügisel nende alguseni kevadel. Kihelkonnakooli kursus oli kolmeaastane, kuid kooliülemuste otsusel võidi õpilane kooli jätta ka neljandaks aastaks. Õppima valiti 20 tublimat poissi, kellele anti teadmisi mitte ainult lugemises, kirjutamises, arvutamises ja katekismuses, vaid ka maateaduses, ajaloos, laulmises, põllutöös, käsitöös, võimlemises (turnimises) ja muus paikkonna elu jaoks vajalikus. Nende hulka kuulus näiteks raamatuköitmine, mis andis vajalikku lisateenistust Kanepis veel poolteist sajandit hiljem.

12. detsembril 1811 asutas praost Roth esimese kihelkonnakooli ka eesti talutüdrukute jaoks. Kanepi vaeste tütarlaste käsitöökooli peeti ülal tüdrukute käsitööesemete müügist Võrus, Tartus ja Riias saadud raha eest. Õppima võeti 11–14 aasta vanuseid tütarlapsi, kes koolis maha olid jäänud või ei saanud seal käia vaesuse tõttu. Õpetus kestis kuus talvekuud – 15. oktoobrist 15. aprillini. Kolme aasta kestel said talutüdrukud õpetust lugemises, usuõpetuses, kirikulaulus, käsitöös ja majapidamises. Seitsme tegutsemisaasta vältel Kanepi vaeste tütarlaste käsitöökoolis saadud oskused said meie esiemade teadmiste ja oskuste pagasiks, millele hiljem sai üles ehitada eesti naiste kodunduse ja käsitööalase õppe.

Mõlemad kihelkonnakoolid tegutsesid edukalt kuni praosti surmani 1818. aastal.

LUDWIG TREFFNERI AJASTU KANEPI HARIDUSLOOS

Kanepi vaimuelu edasivijaks sai Rothi mantlipärijana köster Ludwig Treffner (1809–1892), üks silmapaistvamaid mehi Kanepi kultuuriloos. Treffneri enda Kanepis sündinud pojad olid esimesed eestlastest kõrgharitud Kanepi kihelkonnast: vanade keelte õpetaja Cornelius (1839–1917), koolimees ja erakooli asutaja Hugo (1845–1912) ning ülikooli nõukogu sekretär Gustav (1848–1907). Ka oli Ludwig Treffner paljude eestlaste haridusteele juhtijaks, nende hulgas ristiisana kahe kingsepast venna Jaan ja Gustav Weitzenbergi poegadele: tulevasele luuletajale Juhan Weitzenbergile ja kujur August Weizenbergile.

1836. aastast Kanepi köstriks saanud ja siin 56 aastat töötanud Treffner pani koolielu uuesti liikuma. Osates hinnata koolmeistri rolli haridus- ja kultuurielus ja tundes hariduse väärtust, kutsus Treffner Kanepi kihelkonnakooli koolmeistriteks eranditult tugeva ettevalmistusega Valga Cimze Õpetajate Seminari kasvandikud.

Pärast Rothi kihelkonnakoolide hoonete müümist asus kihelkonnakool aastatel 1843–1880 köstrimaja leeritoas. Kihelkonnakooli koolmeistriks oli 1843. aastast Karl Treffner. 1847. aastal otsustas koolikonvent õppekeeleks võtta Tallinna keele ehk uue kirjutusviisi. See ei läinud sugugi lihtsalt ja kohalikus võru keeles jätkus koolitöö veel aastakümneid.

Kanepi leerimaja (esiplaanil) ja köstrimaja (Foto: L. Leiva erakogu)

Esimeseks Valga Cimze Õpetajate Seminari ettevalmistusega koolmeistriks kutsus Ludwig Treffner 1856. aastal Andreas Erlemanni, kellest sai Kanepi muusika- ja seltsielu edendaja

kolmeks aastaks. Samuti kirjutas Erlemann omas ajas kõrgelt hinnatud muusikaõpiku kihelkonnakoolidele.

1859. aastal sai koolmeistriks järgmine Valga Cimze seminari kasvandik Johannes Eglon, kes pani Kanepi koolipoisid laulma *noodi perra*.

1865. aastal tuli Kanepisse järgmine Valga Cimze seminari kasvandik Aleksander Thomson, kes oli lisaks heale muusikalisele ettevalmistusele ise ka *komponist*.

1868 sai koolmeistri paberid Valga Seminarist kätte oma kooli kasvandik, Kooraste koolmeistri poeg Peeter Abel, kes kohe kutsusti tööle Kanepisse. Ta kirjutas Kanepis I üldlaulupeo eel meeskooridele lauliku *Laulu Pärlid*.

1870 tuli koolmeistriks samuti hea muusikalise ettevalmistusega oma kooli kasvandik Adam Arras, kes alustas kõikide kihelkonna kooride kokkukoondamisega ühisharjutustele ja ühiskontsertidega.

1872. aastast alates oli 16 aastat Kanepi kihelkonnakooli koolmeistriks oma kooli kasvandik, Cimze seminari lõpetanu Robert Julius Erlemann, suurepärane muusikajuht, Tartu II üldlaulupeol 1879 meeskooride üldjuht, kes viis Kanepi meeskoori võistulaulmisel võidule.

1880. aastal valmis uus kahekorruseline puidust koolimaja, mis asus praeguste kooli kuuride ja garaažide kohal, sissekäiguga maantee poolt.

1880. aastal valminud ja 27. aprillil 1928. aastal maha põlenud kihelkonnakooli hoone
(Foto: L. Leiva erakogu)

1881. aastal alustas taas tegevust tütarlaste kihelkonnakool, mille asukohaks sai köstrimaja. Tüdrukute jaoks palgati kaks naisõpetajat, kes elasid samas köstrimajas teisel korrusel.

1887. aastal sai Kanepi koolmeistriks värskelt Tartu Õpetajate Seminari lõpetanu David Roht, kirjanik Richard Rohu lell. Ta pidas koolijuhataja ametit 41 aastat.

1892. aastal lõppes köster Ludwig Treffneri surmaga üks enam kui poole sajandi pikkune etapp kihelkonna vaimse elu arengus. Tema arvele tuleb kirjutada Valga Cimze Seminari ettevalmistuse, eriti muusikaliselt haritud kihelkonnakoolmeistrite uhke plejaadi ilmumist Kanepi hariduspõllule. Mõistes muusika suurt mõju inimese kasvatamisele, pidas ta koolmeistrite muude pedagoogioskuste puhul tähtsaks head muusikalist ettevalmistust. Koolmeistrite valikul aitasid Treffnerile nõuga kaasa pojad Hugo, Gustav ja Cornelius. Nad osalesid juhtivalt rahvusliku liikumise ettevõtmistes, seltsides ning nende tutvusringkond oli väga lai. Eesti ärksamate koolmeistritega tihedalt suheldes, leidsid nad Kanepi jaoks alati parimad pedagoogid-muusikategelased.

Kanepi kihelkonnakooli koolijuhatajad

1804–1819 Johann Philipp von Roth

1820–1825 Gabriel Janter

1836–1892 Ludwig Treffner

1872–1888 Robert Julius Erlemann

1888–1896 Juhan Raudjalg

Kanepi kihelkonnakooli kuulsamaid lõpetajaid

August Weizenberg, Juhan Weizenberg, Hans Kann, Kusta Kann, Paul Undritz, Mihkel Luiga, Georg Eduard Luiga, Aleksander Jannes, Peeter Abel, Heinrich Mark, Aksel Mark, Valev Uibopuu, Erika Aland-Vernik, Alfred Kongo, Gustav Raud

KANEPI KOOL EESTI WABARIIGIST – EESTI VABARIIKI

1934. aastal algas uue Kanepi koolimaja ehitamine. Hoone arhitektiks oli Arnold Matteus. Hoone ehitus toimus koolimajade ehitusfondist omavalitsustele antud laenuraha eest, lisades sellele kooli lastevanemate ja seltside abi ühise töö näol. 1934. aastal pandi uuele koolimajale pidulikult nurgakivi peasissekäigust vasakpoolse nurga alla Eesti Wabariigi peaministri Kaarel Eenpalu osavõtul.

Kanepi algkooli uue koolihoone pühitsemine ja avamine toimus 17. oktoobril 1937. aastal. Koolihoone oli oma aja kohta moodne õhkkeskküttega kivihoone. Koolimajas töötas kuus klassi, kaks klassiruumi asus alumisel korrusel, kaks ülemisel. Lisaks klassiruumidele oli uues koolimajas ka koolijuhataja ja kooliteenija-majahoidja korter, avar saal lükandustega lavaga ja kooli köök.

1937. aastal valminud Kanepi algkooli uus koolihoone
(Foto: Kanepi Gümnaasiumi kogu)

Kooli nimetused eri aegadel

1925 Kanepi Kõrgem Algkool (5. ja 6. klass)

1927 Kanepi 6-klassiline Algkool

1937 Kanepi Mittetäielik Keskkool

1946 Kanepi 7-klassiline Kool

1959 Kanepi 8-klassiline Kool

1960 Kanepi Keskkool

1997 Kanepi Gümnaasium

Kanepi kooli koolijuhid Eesti Vabariigist – Eesti Vabariiki

1896–1927	David Roht	1963–1989	Nikolai Paisnik
1927–1932	Voldemar Feldmann	1989–1992	Mati Sikk
1932–1940	August Maior	1992–1994	Uuno Kärema
1940–1941	Paul Mitt	1994–2006	Vahur Tohver
1942–1944	Arnold Tiru	2006–2013	Merike Kaste
1944–1950	Linda Teder	2013–2019	Ilvi Suislepp
1950–1955	Vaike Kapp-Teplenkov	2020 – ...	Diana Leenurm
1955–1963	August Lihten		

- 1948. aastal rajati kooliaed.
- 1950/1951. õppeaastal sai kool elektrivalgustuse, kuni selle ajani kasutati petrooleum- ja gaasilampe.
- 1959/1960. õppeaastal kasvatati koolis riikliku tootmisõpetuse kampaania korras küülikuid, 16 eesrindlikku küülikukasvatajat õpilast autasustati rajooni aukirjadega; kooli nooremas astmes (1.–4. klassini) organiseeriti pikapäevarühmad, mis olid mõeldud töötavate vanemate abistamiseks.
- 1961. aastal asutas bioloogiaõpetaja Laine Laan koos kooli direktori August Lihteni ja Erastvere Metskonna abi-, hiljem metsaülema Jaan Tiivojaga Kanepi Koolimetskonna, mis osutus esimeseks omataoliseks kogu vabariigis.
- 1962/1963. õppeaastal rajati kehalise kasvatusõpetaja Neeme Valmi initsiatiivil kooli spordiväljaku ringrajale uisuväli. Kanepi keskkool tõusis kiiruisutajate pjedestaalile.
- 1963. aasta kevadel lõpetas Kanepi keskkooli esimene lend. Klassijuhatajaks oli Agnessa Lihten. See oli kooli suursündmus, millega loodi esimesed traditsioonid keskkooli lõpetajate auks.
- 1966/1967. õppeaastal avati kooli juures Põlva Laste Spordikooli uisutamise osakond, kus õpetaja-treenerina töötas Neeme Valm.
- 1967/1968. õppeaastal avati muusikaõpetaja Piia Vinnali (Jõks) initsiatiivil muusikaklass, kus muusikahuvilised õppisid klaveri- ja akordionimängu.
- 1968/1969. õppeaasta 1. september oli eriti pidulik: käiku läks esimene osa vanale koolimajale tehtud juurdeehitusest kümne klassiruumiga.

Valminud juurdeehitus 10 klassiruumiga (Foto: Kanepi Gümnaasiumi kogu)

- 1970. aastal loodi sõprussidemed Läti NSV Ogre rajooni Suntazi Keskkooliga, mis kestavad tänapäevani.
- 1971/1972. õppeaastat alustati aktusega vastvalminud võimlas.
- 1973/1974. õppeaastal alustas Kanepi kooli baasil tegevust Põlva kaugõppekeskkooli konsultatsioonipunkt, kus avati 7., 8. ja 9. klasside grupid.
- 1975. aasta kevad – esimene kuldmedaliga lõpetanu noore keskkooli ajaloos oli Urmas Paisnik.
- 1978/1979. õppeaastal alustas koolis esimest korda tööd kuueaastaste eelklass.
- 1. septembriks 1986 valmisid käsitööklassid.
- 1987. aastal loodi kooli raamatukogujuhataja Maret Leisi initsiatiivil Kanepi Keskkooli muuseum.
- 1988/1989. õppeaastal hakati koolis õpetama inglise keelt.
- 1989/1990. õppeaastal maksti esimest korda stipendiumi kõige tublimatele 10.–12. klassi õpilastele.
- 1992. aastal loodi sidemed kooli ja Johann Philipp von Rothi järeltulijatega Saksamaalt, Rootsist ja Inglismaalt.
- 1993. aastal avati koolis arvutiklass, mille tegevust koordineeris õpetaja Lilian Leib.
- 24. juunil 1993. aastal korraldati Kanepis kihelkonnakooli asutaja praost Rothi 175. surma-aastapäeval tema mälestuspäev, millest võtsid osa tema järeltulijad Rootsist, Saksamaalt ja Inglismaalt.
- Septembris 1995 moodustati koolis Õpilasomavalitsus (ÕOV) ehk Õpilaskogu (ÕK), kes osales kooli õpilasürituste plaani koostamisel, ürituste ettevalmistamisel ja läbiviimisel.
- 1996. aasta kevadel toimus esimene direktori vastuvõtt parimatele sportlastele, õppuritele ja aineolümpiaadidest osavõtjatele.
- 1995/1996. õppeaastal toimus esimene abiturientide kunstiõpetuse lõputööde näitus.
- 1996/1997. õppeaastal alustas koolis tööd projekti *Hea algus* 1. klass.
- 1997. aastal lõppes Kanepi Keskkooli nime kasutamine ja asemele tuli nimetus Kanepi Gümnaasium.
- 1997. aasta suvel toimus koolimaja akende vahetus.
- 1998. aastast alates otsustas Kanepi Vallavalitsus esimesena kogu vabariigis toitulustada tasuta kõiki valla õpilasi.
- 2000. aastal anti esimest korda välja kooli asutaja praost Rothi järeltulija Karin von Rothi asutatud stipendium gümnaasiumi parimatele emakeele tundjatele.

- 2003/2004. õppeaastal valmis kooli 200. aastapäevaks uus kooli lipp ja hümn *Üks püha paik me südames* (tekst: Tähte Tagel, muusika: Jüri Reinvere).
- 2004/2005. õppeaastal võeti koolis esimest korda kasutusele parandusõppe ehk õpiabi tunnid.
- 2005. aasta suvel sai koolimaja uue fassaadi.

Kanepi kooli fassaad 1990ndate teisel poolel (Foto: Kanepi Gümnaasiumi kogu)

Kanepi kooli fassaad tänapäeval (Foto: Kanepi Gümnaasiumi kogu)

- 2006/2007. õppeaastal loodi koolisisene arvutisüsteem: kõik arvutid ühendati lokaalvõrku ja varustati Internetiga; sõlmiti leping e-kooliga ühinemiseks; 1.–2. juunil 2007. aastal toimus kooli esimene looduslaager Jõksi järve ääres.
- 2007/2008. õppeaastal võeti kasutusele Kanepi Gümnaasiumi auruamat; osteti õpilastele kooli rõivistu asemel 150 lukustatavat kappi; kooli staadion ümbritseti aiaga.
- 2009/2010. õppeaastal algas osalus Innove projektis, mis andis võimaluse õpetada koolis karjääriõpetust.
- Septembris 2010 alustas seoses programmi *Koolikell-raadio* töölerakendamisega tegevust kooliraadioring.
- 2011/2012. õppeaastal said koolis alguse rahvusvahelised projektid eesmärgiga luua õpilastevahelisi suhteid erinevate riikide vahel. Esimeseks õpilaste vahetuse partneriks oli Küpros.
- 2012/2013. õppeaastal sai kooli võimla uue põranda: paigaldati spetsiaalne spordiparkett.
- 2013/2014. õppeaastal sai Kanepi Gümnaasiumist arvutipõhise statistika pilootkool; alguse sai koostööprojekt Saksamaa Nordrhein-Westfaleni liidumaa Wertheri linna gümnaasiumiga; esmakordselt toimus kooli sügisolümpia; alustati kirikukontsertide traditsiooniga; tantsutundide tarbeks valmis peegelsaal.
- 2015. aastal hakati välja andma Johann Philipp von Rothi preemiat *Parim inglise keele tundja*.
- 2015/2016. õppeaastal korraldati koolis füüsikaõpetaja Kristel Uiboupina juhtimisel mitmejärguline keskkonnaprojekt *Mina ja atmosfäär*, mille käigus lennutati esimese Eesti koolina ilmapall 34 km kõrgusele; alguse sai kogu koolipere piduliku jõulu- ja Eesti Vabariigi aastapäeva lõuna traditsioon; ilmumist alustas Kanepi Õpilaste Teataja.
- 2016/2017. õppeaastal valmis kaasaegne tüdrukute kodunduse klass; toimus üleminek trimester-süsteemile; koolile soetati iPadid.
- 2017/2018. õppeaastal tähistati esmakordselt Kanepi kooli sünnipäeva (13. november); koolipere ühisest küpsisemüügist saadud tulu eest ehitati koolimajja ronimissein; valmis esimene väliklass õuesõppe läbiviimiseks; Kanepi kool liitus Ettevõtliku kooli programmiga; valmis kaugkütte katlamaja.
- 2018/2019. õppeaastal alustati gümnaasiumi sügisballi traditsiooniga; vanadest poiste tehnoloogiaõpetuse ruumidest valmisid avarad algklasside kabinetid; remonditi fuajee; laiendati ja remonditi kooli muuseum; koolisöökla köök sai uue tehnika (pliit, külmkapp, nõudepesumasin).

- 2019/2020. õppeaastal sai seoses distantsõppega alguse ettevõtmine *Teistmoodi koolipäev*, mille käigus täidavad kõik õpilased huvijuhi poolt antud ülesande. Tavapärasest õppetööst sel päeval ei toimu.
- 2020. aasta suvel läbis koolimaja kapitaalremondi.

